

۴- تجزیه و تحلیل و تفسیر داده‌ها

پس از این که به کمک داده‌ها تصویر به نسبت روشن و گویایی از وضعیت موجود دادید لازم است این داده‌ها را تجزیه و تفسیر کنید تا زمینه و امکان راه‌حل‌ها و اقدام‌های مناسب فراهم شود.

مفهوم و هدف تفسیر

منظور از تفسیر، تبیین یا تشریح معانی است که در دل داده‌ها نهفته است. تفسیر سبب می‌شود که فهم جامع و روشن از معانی و مفاهیم پیدا کنیم. در تفسیر داده‌هاست که تناقض‌ها و مطالب ضد و نقیض و یا چگونگی روابط متقابل رخدادها یا واقعیت‌ها خود را نشان می‌دهند. تفسیر و تجزیه و تحلیل این امکان را به وجود می‌آورد تا طبقه‌بندی و چارچوب منطقی و عقلانی از واقعیت‌ها به وجود آوریم. با تفسیر دیدگاه‌های، گوناگون خود را نشان می‌دهد و می‌توان به مدد این دیدگاه‌ها به راه‌حل‌های گوناگون اندیشید. پس از تجزیه و تحلیل و تفسیر است که می‌توانیم به درست و نادرست یک راه بیندیشیم و طرح موقت برای اصلاح عرضه کنیم. چرا که پیش از تفسیر، همه داده‌ها و اطلاعات در هم آمیخته‌اند و این داده‌ها به خودی خود نمی‌توانند گویای چیزی باشند. تفسیر و تحلیل، داده را می‌پالاید و امکان طبقه‌بندی یا عرضه منطقی به ما می‌دهد. از این طریق می‌توانیم چارچوبی تهیه و بر این اساس برای حل مسائل برنامه‌ها و اقدام‌های مناسبی پیشنهاد کنیم.

الگوها و چارچوب‌های تفسیر داده‌ها

در روش‌های تحقیق گوناگون، مثل تحقیق کمی و کیفی، داده‌ها طبق الگوهای

گوناگون تفسیر می‌شوند.* در پژوهش عمل‌گرا، ضمن استفاده از داده‌های کمی، بیشتر از داده‌های کیفی و الگوهای آن استفاده می‌شود. داده‌های کیفی واقعیت‌ها را به مدد واژه‌ها و نه ارقام و اعداد توصیف می‌کنند. تفسیر همین داده‌های کیفی را نیز می‌توان به صورت‌های گوناگون عرضه کرد. استرلینگر (۱۳۷۸، ص ۱۱۱ تا ۱۲۱) برای تفسیر چهار الگو معرفی می‌کند. در اینجا به سه الگوی وی به طور مختصر اشاره می‌شود.

الگوی ۱: روش شش پرسش

در این الگو پژوهشگر تلاش می‌کند داده‌هایی را که جمع‌آوری کرده است طی این شش پرسش عرضه کند تا بر این اساس نتیجه‌گیری از داده‌ها به عمل آید.

چرا؟ علت‌ها و هدف‌ها چیستند؟

چگونه؟ اعمال و رویدادها چگونه روی می‌دهد؟ تصمیم‌ها چگونه اتخاذ می‌شود؟ افراد چگونه با هم رابطه برقرار می‌کنند؟

چه کسی؟ چه کسی درگیر این مسئله است؟ چه کسی رفتار دوستانه دارد؟ چه کسی نفوذ بیشتری دارد؟

چه چیزی؟ مسائل عمده، فعالیت‌ها، چه هستند؟ علایق و نگرانی‌ها چه هستند؟ چه چیزی دارای ارزش است؟

چه موقع؟ چه موقع‌هایی این اتفاق‌ها روی می‌دهد؟ چه موقع می‌توان آن‌ها را مشاهده کرد؟

کجا؟ کجا زندگی می‌کنند؟ کجا درس می‌خوانند؟ کجا کار می‌کنند؟ کجا با هم روابط دارند؟

تمام این‌ها به یک موقعیت مربوط نیستند. پرسش‌هایی که پژوهندگان انتخاب می‌کنند

* برای آگاهی از این الگوها به منابع روش‌های تحقیق در علوم انسانی و رفتاری مراجعه کنید.

بستگی به علل بروز مشکل و هدف تحقیق دارد. پاسخ‌هایی که به این پرسش‌ها داده می‌شود باید به دقت ثبت و خلاصه‌ای از آن روی یک نمودار عرضه شود تا مشارکت کنندگان در پژوهش بتوانند با همکاری یکدیگر آن را مشاهده و تفسیر کنند و در نتیجه‌گیری و دادن راه‌حل پیشنهادی از آن بهره بگیرند.

نمونه‌ای از نمودار خلاصه داده‌ها

چرا؟	۱- ...
	۲- ...
چگونه؟	۱- ...
	۲- ...
چه کسی؟	۱- ...
	۲- ...
چه چیزی؟	۱- ...
	۲- ...
چه موقع؟	۱- ...
	۲- ...
کجا؟	۱- ...
	۲- ...

مطالب این نمودار را می‌توان به تفصیل با همین عنوان‌ها یا بخشی از آن‌ها را به صورت جداگانه و در گزارش‌های گوناگون آورد.

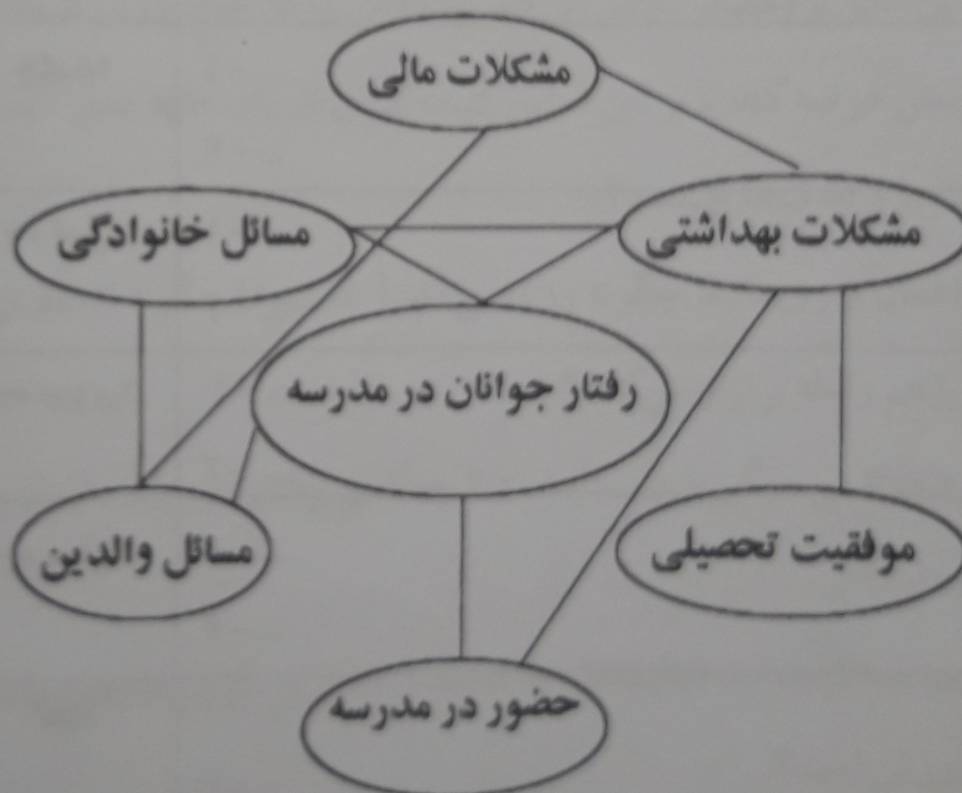
الگوی ۲: روش ترسیم مفاهیم

هدف از این الگو یافتن راهی برای پی‌گیری راهبردهای (استراتژی‌های) چندگانه و چندجانبه و جامع است. این الگو بر این اساس تدوین شده است که ریشه بسیاری از

مشکلات درجاهای دیگر است و عوامل گوناگون در به وجود آمدن آن مؤثر بوده است. اگر به این عوامل بنیادین و ریشه‌ای توجه نکنیم راه‌حل‌های سطحی نخواهد توانست پاسخ‌گوی این مشکلات باشد. مشکلاتی مانند مصرف مواد مخدر، فرار از مدرسه، جنایت‌ها و بزهکاری‌های جوانان، فساد اجتماعی، فقر فرهنگی ... از جمله این موضوع‌هاست.

نمونه نمودار مفهومی: مفاهیم رفتار جوانان در مدارس مناطق فقیر نشین

الگوی ۳: روش تجزیه و تحلیل مسائل

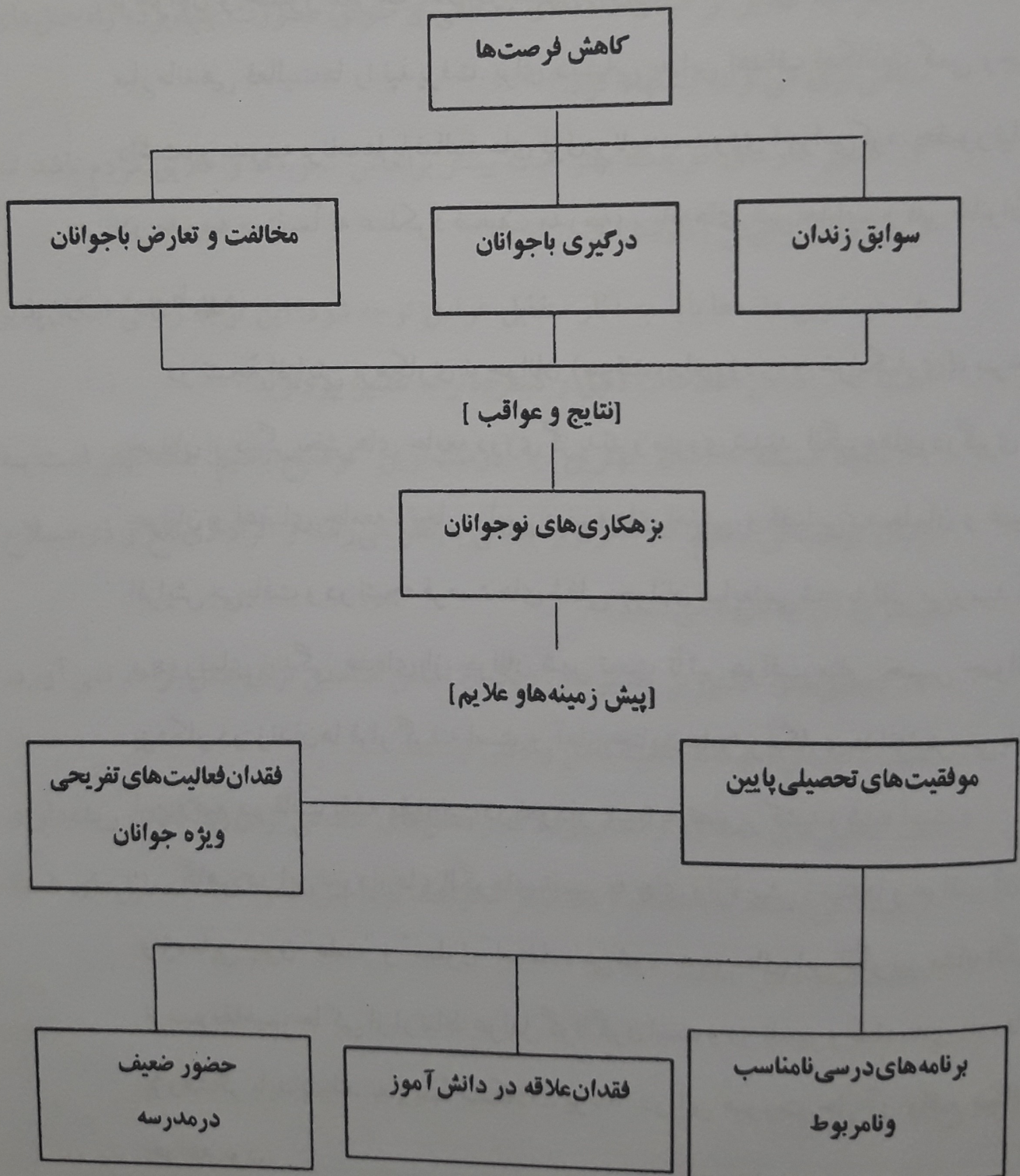
این روش نیز مشابه الگوی ترسیم مفاهیم است. از این الگو نیز در ریشه‌یابی و کشف عوامل مؤثر در یک مشکل استفاده می‌شود. در این الگو تلاش می‌شود مفاهیم زیر مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد:

- مشکل اصلی
- ریشه‌های اصلی مشکل

- دیگر عوامل مهم مربوط به آن ریشه‌ها و پیش‌زمینه‌ها
- نتایج و عواقب منفی عمده
- دیگر نتایج مهم

نمونه نمودار تجزیه و تحلیل مسائل

استرینگر (۱۱۹: ۱۳۷۸) در توضیح این نمودار می‌گوید:

«کمیته‌ای متشکل از مشاوران سازمانی و نمایندگان جامعه، انگیزه‌های بالای بزهکاری نوجوانان در یک شهر کوچک را مورد بررسی قرار دادند. تحقیقات نشان می‌داد که فعالیت‌های خلاف یا جنایتکارانه، ظاهراً به فقدان فعالیت‌های تفریحی برای نوجوانان و حضور نامرتب آنان در مدرسه مربوط است. هیچ کس در شهر مسئولیت سازماندهی فعالیت‌ها را نپذیرفت. برای دستیابی به این اهداف امکانات کمی وجود داشت، و مدرسه برنامه‌ها یا فعالیت‌های فوق برنامه محدودی اجرایی کرد. حضور نیافتن در مدرسه مستقیماً به عملکرد ضعیف مدرسه، برنامه‌های غیر جذاب و فقر خانوادگی مربوط بود.»

در نتیجه افزایش بزهکاری نوجوانان (سرقت، دزدی و خرابکاری)، برخی جوانان از دیگر بخش‌های جامعه دوری گزیدند و منزوی شدند. انگیزه‌های درگیری بین جوانان و اعضای جامعه (تجار، پلیس و نیروهای امنیتی و قضایی، معلمان و غیره) افزایش می‌یافت و در نتیجه فرصت‌های شغلی جوانان ضایع می‌شد. به نظر می‌رسید آتیه و دورنمای زندگی عده‌ای از جوانان شهر تحت تأثیر عواقب منفی حبس جوانان بزهکار در زندان‌ها قرار گرفته است و آمار جنایت‌ها و بزهکاری‌ها افزایش می‌یافت. این وضع در قالب نقشه مفهومی در نمودار ۲-۵ به تصویر کشیده شده است.»

گاهی در این نمودارها و الگوهای تفسیر به جای واژه پیش زمینه‌ها و عواقب آن، از واژه‌هایی چون "علت" و "معلول" استفاده می‌شود. به هر حال، این الگو نیز مشابه الگوی ترسیم مفاهیم، حاکی از ارتباط عوامل گوناگون است و در تفسیر و طبقه‌بندی داده‌ها هر پژوهشگر باید بتواند به ریشه مشکلات برسد. در این صورت حل آن واقع بینانه‌تر خواهد بود.

توصیه‌ها

- ۱- سعی کنید در تفسیر داده‌ها، با کمک همکاران مشارکت‌کننده در پژوهش، مطالب ضد و نقیض را از هم جدا کنید.
- ۲- تفسیر بهتر است براساس تجربه‌های مفید افراد باشد تا صرفاً با تکیه بر مطالب نظری.
- ۳- هر چه تفسیر بر مبنای داده‌های منطقی و موثق صورت بپذیرد، راه‌حل‌های منطقی‌تری می‌توان پیشنهاد کرد.
- ۴- تفسیر کارهای کوچک بهتر است بیشتر براساس تجربه‌ها و علایق مردم باشد تا فرمول‌های از پیش آماده شده.
- ۵- در تبیین داده‌ها باید به آثار متقابل عوامل توجه شود. این توجه زمانی امکان‌پذیر است که براساس اطلاعات دقیق و گسترده‌تر به تفسیر بپردازید.
- ۶- نباید همیشه به دنبال "بهترین" یا "درست‌ترین" توضیح باشیم. بلکه بهتر است به دنبال توضیحی باشیم که معقول و منطقی به نظر می‌رسد و افراد ذی‌نفع و ذی‌صلاح بیشتری آن را تأیید می‌کنند.
- ۷- تحلیل‌های مبتنی بر تفسیرهای دیگران اساس مناسبی برای عمل فراهم نمی‌آورد. تفسیرهای افراد بیگانه اغلب کامل و دقیق نیستند.
- ۸- تحلیل‌های محدود و شتاب‌زده که راه‌حل‌های سطحی برای مشکلات ریشه‌دار و پیچیده می‌دهند، به احتمال زیاد مؤثر نخواهند بود. پس سعی کنید تحلیل‌های شما مستحکم و دقیق باشد.